

Landskap: Småland Upptecknat av: Olle Rosander
Härad: Möbo Adress: Martins Lång
Socken: Närby Berättat av: And. A. Johansson
Uppteckningsår: 1931 Född år 1861 i Närby

Uppteckningen rör

Odin var ju egentligen konung i Asa socken vid Odinslund. Han hade sina hästar där i stallen. De kanske har rivit upp den nu, men annars har jag sett stenfoten till Odins stall. När jag var 17 år tjänade jag hos en bonde i Aneboda socken. Han hade en bror, som gifte sig och bosatte sig på Odinslund. Den jag tjänade hos hade en föling som var halftannat år gammal. Brodern som bodde på Odinslund köpte den, och så skulle jag leda dit den. Då jag var där, talte de om för mig, att Odin hade haft sitt stall där, och visade mig, var stenfoten låg.

Sen har jag också hört, att han bad till Gud, innan han dog, att han efter sin död skulle få jaga troll så

Skriv endast på denna sida!

Odin och

Odins jakt.

länge världen stod. Och det är många som haft för sig, att de hört Odins jakt om kvällarna, men det är ingenting annat än fåglar, som vippar precis som hundar. Höst och vår kan man få höra dem.

En gång var Odin ute och höll på att jaga, har jag hört berättas, och då hade han framför sig på hästen ett fruntimmer, som hade så stora bröst, så de hängde baköver axlarna på henne.

En annan gång var han ute och jagade skogssnuvan. Då mötte han en man, som han frågade om han hade sett till skogssnuvan.

"Ja, hon gick däråt", svarade han.

3072

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Då tog han opp en peng och skulle ge mannen som belö-
ning för att han visade honom vägen. Men han var försiktig,
så han tog hatten och höll fram den, och när Odin la ner peng-
en i hatten, så brände den hål tvärs genom densamma.

ACC. NR. 3072

Landskap: Upptecknat av:
Härad: Adress:
Socken: Berättat av
Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör

Här va en saga, att det en gång va en rysligt ogudaktig fru på Ohs, som hade sålt sig till faan. Så kom Skam och skulle hämta henne; han ville dansa med henne. Emellertid så var inte frun tereds att följa med Skam. Men på den tiden fanns det en präst i Gällaryd, som kunde läsa bort sånt, och honom skulle de nu skicka efter. Drängen spände för hästarna och körde till prästen. När prästen satt sig opp i vagnen, och drängen skulle köra hem igen, så ramla ena hjulet i vagnen bort.

"Bara kasta hjulet i vagnen och sätt dig fort på igen", sa prästen till drängen.

Sen fick fan själv dra i stället för hjulet. Och de

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

A. G.

Prästen, som
hindrade Skam
att ta
Ohsafrun.
Kör ut honom ge-
nom hål i bly-
fönster.
Fjärde hjulet
under vagnen.

körde så hiskeligt, så det var inte vetigt, och det gnisslade och gnällde i hjulen så ryseligt. När de kom fram till Ohs och gick in, så höll Skam på och dansa med frun. Då begynte prästen på och läsa, och befallte väl Skam att gå ut. Men hur det var, så svarte han prästen och sa:

"Du har stulit några stycken bröd."

"Ja, det gjorde jag i min hunger", sa prästen.

På den tiden hade de små blyinfattade fönster, och då tog prästen och stack hål i blyet med en nål, och sen körde han ut Skam. Då va han inte goer, Skam, men den gången fick han henne inte i alla fall.

ACC. NR. 3072

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

A. e.
S. e.

Uppteckningen rör

På Stora Ljunga i Östergötland bodde det förr en elaker fru, som var så katig vid sina underhavande. En dag var det en dagsverkare som kom för sent, och till straff befallde hon honom att hugga ner och köra hem den största eken, som fanns på ägorna. Torparen blev så bekymrad så det var inte vetigt och satte sej ner vid eken och grät, för han visste ju att det var omöjligt, och nu undrade han, hur det skulle gå för honom och hans familj. Då kom där fram en liten gubbe och frågade, vad han grät för.

"Jo, jag kom försent i morse, och då blev frun vred, och nu har hon befallt mig att hugga ner och köra fram den här

Frun som befall-
de arbetare häm-
ta största eken
Han fick hjälp
av "gubbe".

den här eken, och det ska va färdigt i dag, men det är ju omöjligt."

"Vill du, så ska jag hjälpa dej," sa den lille gubben.

Ja, det var han ju tacksam för. Det dröjde inte länge förrän eken var nerhuggen, och sen hade han ett par hästar, som han satte för och körde iväg med hela eken. Men när de kom till grinden, tog stolparna emot.

"Knäar du de Svante?" sa den lille gubben. Då kom frun ut, och då märkte hon, att det var hennes båda karlar, som var förspända lasset - hon hade nämligen varit gift två gånger och nu var hon änka igen - och den som körde var ingen annan än Skam. Men då blev hon då så obarmhärtigt rädd så det var inte vetigt. Torparen hade inte märkt nå't, utan han trodde att det var ett par verkliga hästar.

Jag var där oppe i Östergötland och plockade betor, och då berättade gumman på det ställe, där vi låg om natten den här historien.

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

A. f.

Uppteckningen rör

Mina föräldrar tala om, att när de va små, så tala de om näcken. Och då va det på ett ställe, han gick och visa sig som en häst. Om de hade en ärvakittel (ärvd kopparkittel) till hands, kunde de då ta honom och köra med honom vart de ville. Och bonden på stället han gjorde så, han tog kitteln och kasta på huvet på hästen och körde så obegripligt länge, och så. länge han hade ärvakitteln på huvet, kunde bonden köra med honom, hur han ville, men när han tog bort den, bar det å te sjön.

En annan saga om näcken har jag också hört. Då visa han sig som häst mä. Och så var det ett par små barn i närheten

Näcken.

3072

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

och hästen gick intill en sten och ville, att barnen skulle
sätta sig upp. Först var det en, som va litet större, som
satte sig på, men sen kom det en, som va litet mindre och som
inte råde mä och sätta sig på.

"Jag necker inte opp", sa han, för han kunde inte säga
"räcker", men då näckens namn hade nämnts, så hade han inte
makt med barnen längre, utan då bar det å te sjön, och pojken
som redan kommit upp på hästen ramla av, så han följde inte
med till sjön.

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör

Jag hade en syster, som tjänade hos en stationsinspektör i Gåvetorp. Han hade en släkting i Norrland, som också var inspektör. Det var i Granninge han bodde. Han skrev ner till inspektorn i Gåvetorp, om han kunde ställa piga till honom, och så kom det sig så, att min syster staddes sig till inspektorn i Granninge. Det är väl snart 40 år sen nu.

Inspektorn hade en hustru, som kunde möet. Han hade blivit bekant med henne i Stockholm. Hon va glädjeflicka, som di kallar det, så hon va inlöst och kunde inte få komma ut, förrän nån löste ut henne. Inspektorn löste i alla fall ut henne, och sen gifte de sig. Den käringen hon kunde mycket,

Tomten.

hon hade tomte och spiritus och så kunde hon tala om hur de skulle göra en mjölkhare.

De hade 3 kor, och dem skulle min syster mjölka och fodra, och så skulle hon städa och laga mat te dom därinne. Emellertid var det inte nåt vidare än hon skulle städa inne i stationshuset på morron, innan hon gick ut och fodrade kreaturen. Men hon tyckte det va så konstigt, för när hon kom ut stod korna där så blanka, så blanka och så mätta, så mätta, precis som om nån hade fodrat dem, och det tyckte hon ju var underligt. Men när det blev julafton skulle hon snart förstå, vad det var. Systermin hade förstås lagat till viter gröt, och då frampå kvällen tog frun fram en stor karott och öste upp gröt i den

3072

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

och sa till Hilda, min syster:

"Ta det här och gå ut med det till tomten!"

"Nehä", sa Hilda, "vad frun ber mig, men det gör jag inte, om inte frun går med själv."

Jaha, då skulle hon följa med, och de tog karotten och en liten röd klänning, som frun hade tatt fram, med sig och gick ut i lagårn. Ute i lagårn stod det en liten pall, som de satte gröten på, och så la de klänningen bredvid på pallen. När de gick ut ur lagårn, sa frun:

"Kom nu, lilla tomte, och ät!"

Och Hilda sa, att när hon kom ut på morron sen, så var karotten så ren, så ren, som den hade vat diskader aldrig så väl. Och klänningen va borta.

Tomten skulle dra te kreaturen foder, så de aldrig skulle va utan, trodde de. Och de som hade tomten i sin lagård hade feta och blanka kreatur.

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Söcken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

A. k

Uppteckningen rör

Inspektor-frun, som min syster var hos, hade en ^{N/}spiritus också. En spiritus drog till ägaren pengar. Hon hade den i en liten dosa, och den såg ut alldeles som en törbagge. Hon brukade föda den med blod på vänstra hjärtlefingret (ringfinger). Då tog hon ut den ur dosan och lät den ta litet blod på fingret. Och sen så skulle den dra te henne pengar!

Spiritus.

Anders Nilsson, Gyslätt, har ni nog hört talas om. Han spökade sen han var död. Han blev inhjälslagen en gång när han var ute och broade, då han kom mellan dynggevagnen och en stubbe, så han sjönk ner död på fläcken. Det var många som skulle försöka stilla honom, men det gick inte, han spökade och visade sig för många. Men sen var det en från Aneboda, han var kyrkväktare en tid, som var där och försökte. Och den tror jag rådde med och ställa om, så att han aldrig mer visade sig.

Gengångare.

Landskap: Upptecknat av:
Härad: Adress:
Socken: Berättat av
Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör

Här uppe i Hässleberg var det en av de gamle gubbar- Gastar slåss.
na, som såg ett par troll eller ^(eller) gastar, vad det nu kunde vara
för nåt, som slogs. Jag tror det var så, att han skulle gå
till julottan på juladas morron. På den gård, där Johan
Berggren nu är hemma, stod det förr en obegripligt stor ek.
Jag minns stubben som stod där, när de hade huggit ner eken,
men nu är den uppruten. Eken var ihålig, så ryseligt, så en
fullvuxen karl kunde krypa in i den och skyla sig där, så
att ingen såg honom. När gubben kom ett stycke från eken,
flög en tocken där alldeles förbi trädet, och då var den som
var i trädet tereds och strök till honom. När gubben sedan
kom mitt för eken, räckte den som var där ut huvet och sa:

3072

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

"Såg du, hur jag fnyste honom?"

Och det skulle vara en redig sanning, att detta har in-
träffat, hade de för sig.

Landskap: Småland Upptecknat av: Olle Engstrand
Härad: Albo Adress: Närta Carlsson
Socken: Stattby Berättat av: Peter Daniel Johansson
Uppteckningsår: 1881 Född år 1861 i Stönbylång, Stattby

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Uppteckningen rör

Om kreaturen är matta och trötta och svettiga som om man öst vatten på dem på morronen, så brukar man säga, att maran ridit dem, men det kan ingen förstå vad det egentligen är, om de är blodfattiga, eller vad det kan vara som angriper kreaturen. Jag har vatt ute för det ett par gånger. En gång var det en kviga, som blev så där dålig. Jag köpte malt och gav henne i en åtta dar, och sen blev det bättre.

Somma brukte hänga döda skater över kreaturen för att inte maran skulle ria dem om nätterna, men om det hjälpte det vet jag inte.

Det var en bonde, som var i lagårn och mjölkade en kväll, och då fick han se alldeles som en grep som va på

Maran.

Medel mot
maran.

ena kon. Han tog och satte ut den i dyngan, och på morron när han kom ut, va gårdbons käring fast i grepen, och hon kom inte dän förrän han hjalp dän henne.

En del hade ju för sig, att de som inte hade nå hår på mitten, va marer, men det var ju ingen sanning förstås.

Jag hörde talas om en annan bonde som band en lie med eggen oppåt över kon. På morron när han ^(kom) ut i lagårn, låg gårdbon fläckter mitt itu vid sidan om kon.

Somm^{ar} gick upp i björkar och skar ner hoptuffade och ^(vilka) knöliga grenar, från det växte ut telningar i en enda härva, markvastar kallade de det. En sådan markvast hängde man sedan över kreaturet, som maran red. Men man måste vara försiktig

när man skar ner markvastarna, så att man inte tittade ner.

Varken när man klättrade opp eller kröp ner fick man titta

neråt backen, för då hade medlet ingen verkan.

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör Lappkäring fördriver braxen från Yasjön och Rymmen.

Det var så ryseligt gott om brasm (brax) förr i denna sjön (Yasjön), så det var inte vetit. Och de gamle Åboda-bönderna hade sina katsar, som de satte ut, när brasmen lekte. En katse gjorde de av enespröttjer, som de spräckte och flätade ihop med fina enerötter, så det blev som en korg, som fisken kom in i genom ingångarna. De stod med överdelen över ytån, så det var inget tak på dem, utan de var öppna upptill. Och mycket fick ^{dem/} de i. En morron var det 147 brasmar i de båda katserna, som de hade ute.

Men sen så var det en gång det kom en sån där lappkäring här ner till Banke och det var vid tiden som brasmen

lekte. Och då hade de brasmen framme och skulle äta. Men hur det var så fick hon väl inte så mycket, som hon ville ha. De va nog inte nöjda med litet, de där käringerna. Men då blev hon ärgert, och när hon gick, så sa hon:

"Ni ska få lagom med brasmen efter detta."

Och här har inte heller vatt nån brasman te tala om sen. Och nog är det konstigt, för ella kunde en tycka, att det inte skulle tryta så tvärt. Se, förut lekte de så obegripligt, så det var inte vetigt, men det tog tvärt slut. Den som jag köpte detta stället av, Andreas, han fick ett, par, tre brasmar en gång. Men de var så konstiga, skorveta och egendomliga. Det är det enda jag vet de har fått, sen det tog slut.

3072

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Och det är lika med Rymmen, vid den södra änden. Där lekte
brasmen vid Tagels strand så obegripligt förr i tin. Men så kom
det en lappkäring dit och ville ha brasmen, men hon fick väl inte
så mötet hon ville ha, och när hon gick, så sa hon:

"Så långt som jag ser utåt sjön, ska ni inget få."

Och det slog då in, för i den norra änden av sjön leker
brasmen än, så obegripligt ~~in~~, så där får de mötet, men i den
södra änden får de inget.

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

A. k.
G. a.

Uppteckningen rör

Ja, hon kunde då så mötet dåligt, frun som min syster Hilda var hos i Norrland. Men hon hade sagt, att di får lov att sälja se te faan först, innan di får förmåga att göra nåt.

Hon visste också, hur det gick till att göra en mjölkhare, och det talte hon om för Hilda. Det skulle va på dymmelonsdag, di skulle göra det. Då skulle de gå opp tidigt, innan solen gick upp, och så skulle de gå ut och gå opp på en stor sten och ropa:

"Så långt som ropet höres, hörer sanket me te."

När de gjort det, skulle de kasta ut i luften det som det skulle bli en mjölkhare av. De skulle ta en silvehanka

Skicka ut

mjölkhare,

dymmelonsdag.

3072

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

(sölv, gagnas vid vävning) och några spingespeter, och det
band de tillsammans. Och när de sen kasta ut det i luften,
så blev det en hare av det.

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör

Sissan bodde först litet västanför Österhults skolhus, men sen flyttade hon ner i Hässleberg och bodde vid en mosse där. Hon sa, att kyrkfolket luktade så illa, och därför måste hon flytta från vägen.

Det är några som säger, att de inte rådde med att få kistan till kyrkan, när hon var död. Men det hörde jag aldrig, att de gamle sa. För om det varit så, så hade jag hört Anders Magnusson säga det, för han tala om Sissa många gånger.

En gång var det några ute och gick vargaskall, man hade satt ut varganäten och ringat vargarna, men när

Sissan.

Tog in vargar till sig, när man var ute på jakt.

de skulle försöka köra vargarna på näten, fick de inga tag i. Då begynte de fundera på, att Sissa Grå hade tagit in dem till sig. Det var en av gubbarna som vågade sig gå in till henne, och när han kom in, låg det tre stycken vargar under bordet. Men när han gick ut igen, så sa hon till honom, att han inte fick säga till de andra, att vargarna låg under bordet. Det gjorde han inte heller, men det stod en stor fe' där, och till den sa han det. Han omfamnade den och sa:

"Jag säger det till dej, att de är under bordet."

Men de andra stod ju alldeles intill, så de hörde

3072

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

vad han sa, men de brydde sig inte om att gå in, för de visste, att det var ingen idé att nappas med henne.

Det fanns en del lea käringar förr. Nere vid Ohs bod- Lisa i
de en, som hette Lisa i Finnshult. Om det var några som ble Finshult.
av med nät, så brukte de gå till henne, och då fick de reda Ta reda på
på det stulna och vem som stulit. Arona far blev av med sin stulet.
lie en gång, och då gick han ner till Lisa i Finshult för
att få reda på vem som tagit den. Och han fick se tjuven i
en vattenkittel och hur det gick till när han tog lien, men
han sa det, Kristoffer, att det var så många onda andar om-
kring honom när han tog lien, så han blev tje på te gå till
nån klok mer.

"Om de tar så mycket jag har, så går jag aldrig te
nån klok mer", sa han.

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör

Jättar? Ja, det har jag allt hört talas om en som de kalla för Pottentorps here. Han va i Karlshamn en gång och skulle köpa salt. Han ville ha en tunna. Bokhållaren frågade honom var han hade skjutset!

Pottentorps

here.

"Jag behöver inget skjuts", svara han, "jag bär det själv."

Då sa handlarn till honom, att han skulle få saltet, om han bar hem det, för han trodde ju inte att han skulle kunna det. Jaha, det va sagt. Pottentorps here tog säcken på ryggen och gick. Handlarn gick efter honom på lur för att se, om han verkligen bar saltet ända hem. Men det var

3072

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

inget fel. Han kom bl.a. till en hage, där det fanns lingon,
och då gick han och plockade och åt lingon med säcken allt-
jämt på ryggen. Sen kom han till en gård, där han skulle häm-
ta en ekevisse eller årvisse till att göra ett årder av. Den
tog han och la upp på den andra axeln. Och så långt de följde
honom, så gick han med saltet på den ^{ena}/axeln och årvisen på den
andra.

Pottentorps here bodde inte så långt från Alvesta.

3072

För att elaka människor inte skulle kunna förgöra kreaturen, hade en del för sig, att man skulle borra ett hål i lagårdströskeln och stoppa ner en flaska med kvicksilver, som man köpte, i hålet och sen satte man en plugg för hålet.

Kvicksilver
i lagårdströs-
keln.

Andra slog i "giktstål", som de kalla det, i väggen alldeles mitt över dörren in till lagården. Det förekom i min barndom.

Landskap: Upptecknat av:
Härad: Adress:
Socken: Berättat av
Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör Bonden, vilkens gård sjönk, då han skämtade
med prästen, sugga i sängen ("hustrun sjuk")

En saga hörde jag, när jag var nere i Västbo och högg
bjälkar en vinter. Det var i Villstad församling. Där berättade
om en bonde, som var så rysligt ogudaktig och hednisk. Så
hade han en stor sugga, en rysligt stor en. Så ville han göra
prästen förtret, och då fundera han ut, att han skulle ta in
suggan och kläda ut na till sin hustru. Det gjorde han, och sen
kalla han på prästen, som bodde strax intill. Bonden var prästens
närmaste granne, så det var inte så långt att skicka bud.
När prästen kom, sa bonden till honom, att han måste gå och
titta till hans hustru, för hon var så väldigt sjuk, hon höll
på och dö, sa han. Prästen kom in i rummet och skulle gå fram

3072

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

till sängen och prata med käringen, och då fick han se, att det var en sugga som låg i sängen. Men då blev prästen häpen, det förstås, och gick ut. Men då han va kommen ut ifrån gården, börja husen sjunka, och det sjönk och sjönk alltmer och mer, så till sist syntes det ingenting, så det gick till avgrunden med allt ihop. - Frun vi bodde hos i Villstad sa, att det syntes en stor håla, där gården hade sjunkit.

Landskap: Upptecknat av:
Härad: Adress:
Socken: Berättat av
Uppteckningsår: Född år i

G. J.
B. J.

Uppteckningen rör Offer till lapparna för att bli av med
vargarna.

För ingefär 65 år sen offrade de till lapparna för att bli
av med vargarna. De la ihop bå säd och pengar i varsina rotar
och skickade opp till Lappland. Jag minns det, för vi va hemma
i Lyåsa då och far var sexman, så han tog emot i roten. Och
sen tog vargarna slut också! Den sista de tog här, var på Höka-
slätt och rev en ko..

ACC. NR. 3072

*Olle Linder
Martin Larsson*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: *Småland* Upptecknat av:
Härad: *Alfta* Adress:
Socken: *Stathög* Berättat av *Ludvig Daniel Johansson*
Uppteckningsår: *1931* Född år *1861* i *Stathög, Stathög*

Uppteckningen rör

Tannavärk brukade man förr sätta bort i träd.

Man gick till ett träd, och så petade man hål vid tanden så det bloade. Sen tog man en liten tyglapp och bloade ner den och stoppade in den i ett hål, som man gjort i trädet, och satte igen hålet med en plugg.

Andra tog blod på en lapp och grävde ner den under en jordfast sten och hade för sig, att det skulle hjälpa.

Tannavärk lästes också bort. Men jag vet inte hur de läste, bara att de läste. Om det var nån som kunde läsa bort tandvärk, så lärde han nog inte bort det. De

Tandvärk.

3072

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESBOK

läste så tyst, så det inte hördes.

Ett träd som man satt bort tandvär^{te}/i var man
rädd för att hugga ner, ty man trodde, att den som högg
ner ett sådant träd, fick all den tandvärk, som var dit-
satt,

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör

Att åderlåtning är bra för håll i ryggen och värk, det vet jag, för det har jag försökt själv. Anders i Enehagen, som botade kreatur också, brukade öppna ådrer. Nu får inga andra än läkare göra det. Jag var två gånger i Enehagen. Det var sedan Anders var död, men hans dotter var lika bra te årlåta. Jag hade sån värk i ryggen, så att om de sagt till mig, att jag skulle få hela Slätte församling, om jag rätade opp ryggen, så hade jag inte kunnat det. Far sa till mig att jag skulle gå till Enehagen, och det gjorde jag, och sen blev det litet bättre.

För gikt ska man öppna på armen, men har man en gång börjat med det, får man hålla på, så ju äldre man blir, ju

Åderlåtning.

oftare måste man öppna.

För håll i ryggen, ska man årlåta bakefter foten, på tjockbenet.

När jag var i Norrland, fick jag en gång håll i ryggen så rysligt, och då sa de till mig att jag skulle gå till en käring där som brukte koppa. När jag blev så jag kunde gå hjälpeiskt, klädde jag mig och gick varligt till stugan där gumman bodde. Men det hjälpte inte. Men så fick jag reda på en annan käring som skulle vara bra te öppna ådrer. Dan efter så gick jag dit. På vägen mötte jag en gumma, jag stante och började prata, och frågade om hon visste var fruntimret som jag sökte bodde.

3072

LINDE UNIVERSITETETS
FOLKMINNESBOK

"Ja, det är jag det", svara hon. "Hur förhåller det sig?" -

"Jo, jag har sån ryslig värk i ryggen, och jag har låtit öppna en åra i armen, men det hjälpte inte."

"Ja," sa hon, "det är farligt det. Det får man hålla på med tills man blir gammal."

Hon ville öppna på foten i stället, men då jag inte hade nån åra som låg utpå bakefter foten, så tog hon hål på en som gick över lilltån, och som hon hade öppnat och blon började rinna, så kände jag att värken släppte i ryggen. Så att det hjälper, det vet jag. Det har jag provat på fler gånger. Men nu är det tre år sen jag gjorde det, för det finns ingen här i trakten som årlåter nu.

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

L: a

Uppteckningen rör Medel mot förgjorda bössor.

Medel mot för-
gjorda bössor.

Förr fanns det de som kunde skämma bössorna, men det var på den tiden de hade mynningsladdare. Det var inte nödvändigt, att de hade tag i bössan, utan bara de hörde knallen, så kunde de skämma henne. Nu fanns det ju en del medel mot förgjorda bössor. Somliga hade för sej, att de skulle röra ihop jäst och fylla halva bösspipan och sedan sätta en kork i och lägga den på en fårakätte över natten. Morgonen därpå skulle man rengöra den och smörja den och sen var hon i ordning igen. Hela tiden som korken satt i, hade den som förgjort bössan ränneskita, menade man.

Ett annat sätt var att skruva sönder bössan,

ta dän pipan och lägga'na i en bäck, som rann åt norr, och låta henne ligga där över natten. Sen skulle hon vara i ordning igen.

Att det gick och skämma de däre mynningsladdarna det är ovillkorligen sant, för det har jag själv varit med om. Jag hade va't i Elmhulta hage en gång. Det var en som hade sålt skog och jag skulle höra efter om jag fick skrä. Då var där en skräare, som hade rykte om sej att kunna förgöra bössor, och han bad att få se på bössan. Ja jag tänkte inte på något utan gav honom bössan, och han tittade på henne och kikade in i mynningen, och sen lämnade han henne tillbaka. När jag sen gick hem - jag hade hunden med mej - kom jag på en järpe. Jag var alldeles inpå honom, spände hanen och sköt,

men han flög, och förlorade inte så mycket som en fjäder.

"Det var då väl alldeles märkvärdigt," tänkte jag, "kunde jag hålla så dåligt."

Dagen därpå var jag ute på harjakt och sköt flera skott men det tog inte. Då gick jag hem och gjorde opp jäst och fyllde pipan till hälften, och sen satte jag en propp eller kork i och la henne på fårakätten över natten. Jästen jäste snart, så hela bössan var full och korken for i taket många gånger, men då fick man sätta dit den igen. Morgonen därpå rengjorde jag bössan och sen gick jag ut och sköt en tjäder utan vidare. Och detta är en verkelig sanning, så något kunde de. Ibland gjorde de, så att djuren inte døde uttå

skottet, och en del to' elden ifrån dom, så att skottet klickade.

I Hässleberg, där jag är uppfödd, var det en gammal 75-årig skytt som kunde det.

Men de här bakladdarna går det inte att skämma, det har jag hört en riktig skytt tala om, men med mynningsladdana var det ingen konst, det är säkert det.

L:a
B:e

Landskap:..... Upptecknat av:.....

Härad:..... Adress:.....

Socken:..... Berättat av.....

Uppteckningsår:..... Född år..... i.....

Uppteckningen rör Jägare i förbund med skogssnuvan.

Jägare i för-
bund med skogs
snuvan.

Di påstod att det fanns jägare, som sto' i kompakt mä skojssnuvan, och höll se te henne som te andra fruntimmer. Hon var så fin så fin när hon visade sej för dom, men om de då tilltalade henne, fick hon makt med dom. Brydde de se däremot inte om henne, var det inte farligt. Jag har hört talas om en som hetade Ola och bodde i Västra Fällorna. Han hade mä skojssnuvan å göra å rädde mä skjuta lite mer än andra.

En gång han var ute i skogen kom hon te honom, och då var hon så obarmhärtigt granner så då va inte vetigt, men när hon då vände sej om, så var hon ihälig som

3072

RECEIVED
EDMUNDSON

ett degentråg. Då skrattade Ola, men då vände sej skojsnuden om

och sa:

"Det första fostret som blir efter dej ska bli likt mej."

Det blev en flicka och hon blev vanskaper, så händerna var förvridna på henne. Henne kände jag igen.

Förr fanns det skyttar som jagade jämt, särskilt om Skytt som vil-
vintrarna jagades det ryseligt. Och då var det en del som ha- le bli fri fr.
de det på det viset att skojsnuan hjälpte dem, men då fick de skogssnuvan.
ju lov att hålla sig till henne också.

En gång var det en som ville skilja sig ve den som
han hade, och då sa han till henne, att han hade en till som
han var i kompakt med, och frågade hur han skulle bli fri fr.
henne. Då sa hon till honom:

" Jag ska ladda bössan, så du kan skjuta henne."

Det gjorde hon också, men när skytten fick bössan i
sin hand, så sköt han henne.

ACC. NR. 3072

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör Jägare som stod i kompakt med skogssnuvan.
Hur han skaffade råbocksstek till kalas.

Oppe i Skruvan var det en som jagade mycket, och om honom berättade man, att han sto' i kompakt mä skogssnuvan. Så en gång skulle det bli kalas i Skruva, jag minns inte om det var bröllop eller barndop, men då när de skulle resa till kyrkan lovade han dem, att när de kom tillbaka skulle han bju på råbockastek. När de då kom tillbaka, så frågade de, var han hade råböcken.

"Ja, han är oppe i Dunkahalla backar, nu," sa han, "men han kommer snart".

Men kan veta Dunkahalla ligger ända oppe vid Jönkö-
ping, så det var ju långt borta. När det hade va't lite

3072

gick han ut i bolet och satte opp en stake, och sen gick han och ställde sej ett stycke därifrån. I detsamma kom råbocken, och då sköt han honom.

I sin hage hade han en hög flat sten, alldeles som ett bord, och den kallades vilestenen. Dit bar han allt vilt han sköt, och där fick hans hustru hämta det och bära hem det.

L: a

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör Kolaren som lät bli skjuta tjädrar på anmaning av en röst. Tjäder kastades in på morgonen som belöning.

Det var en som låg och kolade i skogen en höst. Så på kvällen kom det en obegriplig mängd med tjädrar och slog sej ner i träden runt kring milen. De har för sej, att tjädrar söka nattsäte kring kolmilor, för di ska tycka om röken. Förr i världen hände det ofta, att d e kom fram till byggningen om vintrarna och satte sej kring skorstenarna, men nu har jag inte sett det på en femton år.

Emellertid så tänkte gubben, som vaktade vid milan, att han skulle gå in åt kolhyt tan och hämta bös-
san, för han hade den med sej. Då hörde han en röst, som sa:

"Låt bli att skjut, för de t tjädrar ändå ingen-
ting till."

Landskap: Småland Upptecknat av: Carl Berander
 Härad: Åre Adress: Åre
 Socken: Åre Berättat av: Anders T. Johanson
 Uppteckningsår: 1921 Född år 1861 i Åre

L: a
A: k

Uppteckningen rör Hur det gick till att skjuta en mjölkhare. Mjölkhare.

Oppe i Boda i Hjälmseryd socken fanns det en skytt som hette Bengt. Jag kände honom mycket väl. Han talade om för mej, att han hade haft en stor hare på sina ägor, och det hade inte funnits några möjligheter att få död på honom, för vanliga hagelskott bet inte på honom.

"Sen funderade jag på hur jag skulle göra," sa han, "för det går att skjuta trollharar".

Då hade han tagit en vigselring - förr hade fruntimren vigselringar av silver, en halv tum breda - och ur en sådan ring hade han skurit små bitar. Sen hade han med en syl borrat små hål i haglen och satt in en liten silverbit i varje

3072

1911.11.11

hål och knappat till dom lite, så de inte ramlade ur. Sen hade han skjutit haren, men det blev inget annat av den än några silverhanka /sölv/ och några stickestubbar.

Se det var en mjölkhare, som en del brukade skicka ut om sommaren för att tjuvmjölka andras kor. Då hade de en spann eller kittel stående i ett rum och så var dörren öppen, och när då haren hade mjölkat sej full, sprang han hem och sprutade ut det i kitteln och sen ut igen.

De hade märkt, att det inte var som det skulle med mjölken, men när haren väl var död, blev det bra igen.

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

Lina

Uppteckningen rör Skämd bössa, tar inte på hund, som bara jämrar sig.
Skytt dör, många tjädrar på hans hus.

Kalle på Stickefälla hade skämt bössa för Maurits, så han rådde inte med å skjuta. Så hade Kalle en hund, och han kom opp te Maurits en gång, och då sköt Maurits på hunden, Hon dog inte, men det råkade väl, för hon skrek så obarmhärtigt.

De sa, att när Kalle var död, satt det så obegripligt med tjädrar på hans hus, men om det är någon sanning i det, vet jag inte.

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

L. k.

Uppteckningen rör Tjärbränning.

Tjärbränning.

Tjära brändes på många sätt, men det vanligaste sättet här i trakten och det som ännu användes, var att bränna med gryta. Det tillgår på följande sätt. En stor järngryta plockas riktigt full med tjärved eller fojteved, som de säger här i trakten/fojteved=fet ved/. Men det får inte vara stora klumpar utan veden måste huggas sönder och kilas in i grytan, så den blir riktigt full. Sedan stjälpes grytan över en stenhäll, så att bottnen kommer upp. I stenhällen, som måste luta, så att tjäran kan rinna bort, hugges en grund ränna, och nedanför denna placeras en spann, i vilken tjäran kan rinna. Runt grytans

nedre kant smetas lera - dock ej vid rännen - så att det blir riktigt tätt, och sen staplas det opp torr ved på grytans botten och bakom grytan och sen tänder man på. /kölnar, omkring/ Är veden riktigt bra kan man få en till två kannor tjära av en gryta. /Se foto/

Tjära brändes vanligen av ferstubbar /furu- stubbar/ som bröts opp på vårsidan och sedan låg och tor- kade tills fram på sommaren, för veden fick inte va färsker.

Här var två gubbar, den ene kallade de Lille Fuller och den andre Slagg-Johan, för han hade kört slagg på Os bruk i tre års tid utan en enda fridag, helgdag så väl som vardag - och de brände tjära i gryta ett tjugotal år och sålde till bönderna.

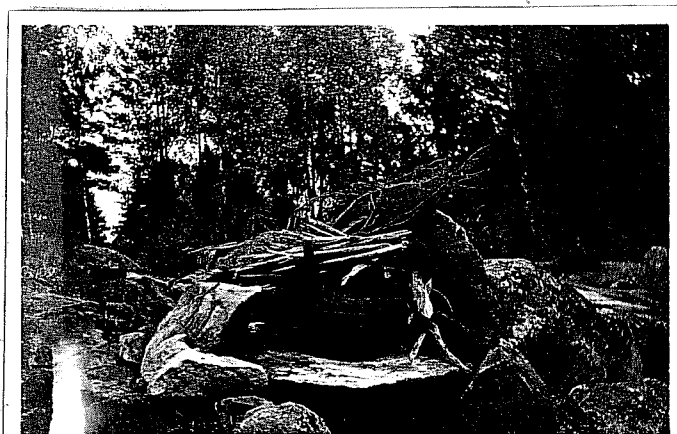
Skriv endast på denna sida!

3072

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

En annan gubbe var det som hette Rapp - han bodde i Hessleberg - och han drog sig fram med att bränna tjära. Han fick 50 öre kannan.

Tidigare brände de tjära i tjärdal. Det var alldeles som ett dike, och i det kläddes botten och väggar med granbark, för att inte tjäran skulle rinna ner i jorden. Sen stoppades det dit fojteved, och sen jord och stibb och ris över det, och sen tändes det på, alldeles som en mila. Det kallades också tjärmila. Så hade de en bälg och blåste in luft, det minns jag. Men det är mycket länge sen de brände tjära på det viset här.

N. a.

Landskap: Upptecknat av:
Härad: Adress:
Socken: Berättat av
Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör

De hade för sig, att de skulle lykta tröska julafton. De steg därför upp tidigt på morron, så att de hann kasta färdigt sen innan klockan 12, för då skulle allt arbete va slut.

När de slutat arbetet, gick de in, tvättade sig, raka sig och bytte om kläder. Barnen skulle bada och tvätta sig. Man hade en stor kittel på spisen, som man värmd vatten i, och sen tvätta man sig där i köket.

Då man hade gjort sig i ordning redigt, var det tid att doppa i grytan och äta. Till jul bruka man koka rikligt med sogel. Sen tog man en sup, julasupen, eller två, om man ville.

Golvet i stugan prydde man med hackat granris. Man högg

Julseder.

Tröskningen
lyktas.

Bad m.m.

Dopp i grytan.

Städeris.

3072

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

små granbuskar och hackade sönder dem, städeris kalla de det.

Det var också sed, att de skulle klä gödselstan med hackat Granris på gödseln.
granris. Men vad det skulle va för vet jag inte. Men granris på
dyngan, det måste de ha!

Julakärve satte de ut till fåglarna i träden, och det gör Julakärve.
de ju än idag. Julianek kalla de det också; det kvittar vilket man
säger. Den fick sitta i trädet till den blåste ner.

Julaftons kväll skulle kreaturen ha ett redigt mål hö, Kreaturen.
så de skulle också ha det litet bättre än vanligt.

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör

Det fanns en del som hade för sig, att de skulle gå årsgång julaftons kväll. Sen sol va nergången fick de inte tala eller äta, utan va tysta, och sen på kvällen gick de ut, och då fick de se, vad som skulle ske under det kommande året. Det fanns ett par, tre i socknen förr, som gick, men de är döda nu.

Det va en som de kallte halte Sven och som bodde i Moss-hult, som gick årsgång. Jag har hört sägas, att han gick till kyrkan och blåste i nycklahålet i kyrkdörren och läste Fader vår avigt, innan han gick ut. Talet har jag hört, men jag vet då inte, om det är nån sanning.

En gång va Sven inne hos brännmästarn i Skövelåkra, och

Årsgång.

Halte Sven

då satt han där för länge, så knapparna begynte ramla ur byx-erna på honom. Då måste han ju ge sig iväg förstås, men jag kan inte reda't, för det är så länge sen jag hörde det. I alla fall så ville väl Sven ha en sup till, innan han gick.

"Det ska du få nästa år du kommer", sa brännmästarn till honom.

"Nästa år har du inget brännvin att ge mig", svarade Sven. Och det slog då in, för nästa jul var brännmästarn i Skövelåkra död.

Så var det en annan bonde, i Arnhult, som de kallte "Nöt". Det var ju ett öknamn på'n förstås, och han var då inte redigt klok, och hade många konstigheter för sig. Jag minns

när Nöt dog, jag var en helt liten pojk då. Nöt hade en häst, och så hade han en gång fått för sig, att han skulle vänja'n av med att dricka och äta. Och nu då, att vänja'n av med att dricka, det gick ju bra, åtminstone sa de det. Men när han sen skulle vänja'n av med att äta, då dog hästen, det är klart. När halte Sven var ute och gick julafton och gick förbi på vägen, ett stycke från byggningen, där Nöt bodde, fick han se hästen ligga i diket och sprattla med benen. Och sen dog hästen också på sommaren, han gick ner sig i en mohåla.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Mars med sitt långa skägg
lockar barnen utom vägg.

Men sen kommer Gya
med sin långa slya
och kör barnen i sin lya.

Väderleks-
ramsor.

M 3072.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

*Daniel
Anders Johansson*

Skriv endast på denna sida!

Landskap: Upptecknat av:
Härad: Adress:
Socken: Berättat av
Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör

Register.

Odin och Odins jakt 1
Skam kom för att ta Ohsafrun, prästen hind-
rade honom, fjärde hjulet under vagnen,
Skam kördes ut genom hål i blyfönstret .. 4
Frun (på St.Ljunga,Östergötland) som befall-
de arbetare att hämta den största eken i
skogen. Hur denne fick hjälp av "gubbe" . 6
Köra med näcken, barn som red på näcken ... 8
Tomten 10
Spiritus 13
Gengångare 14

Gastar slåss	15
Maran, medel mot maran	17
Lappkäring fördriver braxen från Yasjön och Rymmen	20
Skicka ut mjölkhare, ta sanket	23
Sissan, flyttade för kyrkfolket luktade il- la, tog in vargar när man var ute och ja- gade, jägaren som talade om det för furan	25
Lisa i Finshult, ta reda på stulet	28
Pottentorps here, stark	29
Kvicksilver i lagårdströskeln	31
Bonden, vilkens gård sjönk, när han skojade med prästen, sugga i sängen ("mustrun sjuk")	32

Offer till lapparna för att bli av med	
vargarna	34
Tandvärk, bota	35
Åderlåtning	37
Medel mot förgjorda bössor	40
Jägare i förbund med skogssnuvan	44
Skytt som ville bli fri från skogssnuvan .	46
Jägare i kompakt medskogssnuvan, hur han	
skaffade råbocksstek till kalas	47
Kolaren som lät bli att skjuta tjädrar på	
anmaning av obekant röst. Tjäder kastades	
in i kolhyttan på morgonen som belöning.	49

Hur det gick till att skjuta mjölkhare	51
Skämma bössor. Skytt dör, mängd tjädrar på	
hans hus	53
Tjärbränning	54
Julseder	57
Årsgång, Halte Sven	59
Väderleksramsor	62
Register	63